Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4
Section: Language and Discourse

ABOUT AUTHORITY IN SCIENCE

Alexandru Gafton

Prof., PhD, "Al. Ioan Cuza", University of Iași

Abstract: The article discusses the relation between authority and science, starting from the observation that the meaning of researchers is that of seeking the truth while that of teachers is that of disseminating it. The author remarks that the process of research must go through stages of stability and instability, of building and destruction, which are both necessary in order to confer it identity and durability.

Keywords: science, research, authority, truth.

1. Voi pleca de la ideea că menirea cercetătorilor este de a căuta adevărul, iar cea a profesorilor de a-l împărtăşi dimpreună cu ştiinţa căutării căilor de a gîndi corect. Dacă este astfel, cercetarea şi învăţămîntul au constantă nevoie de informaţie, metodă şi instrumente. Informaţia trebuie să fie conformă cu realitatea cercetată, metoda adecvată la realitate şi la domeniu, iar instrumentul acomodat la metodă și la obiect. Această nevoie este constantă întrucît rezultatele cercetărilor se acumulează în timp şi se răspîndesc în spaţiu – care sînt selective – ceea ce înseamnă și că totul se supune cu necesitate verificării. Nu totul trebuie înlăturat, dar, periodic, totul trebuie supus verificării, mai ales întrucît exerciţiul regulilor nu are a ignora dinamica realităţii şi ajustările gîndirii la aceasta. Procesul este delicat şi solicitant căci stabilitatea definitivă şi continua instabilitate distrug deopotrivă, deci se cere aflarea stabilităţii care dă identitate şi trăinicie, şi cercetarea variabilităţii care generează acomodare la realitate şi devenire.
2. Premisa de bază pe care v-o propun este adevărul că, în baza trăsăturilor pe care le au, elementele realităţii prezintă proprietăți diferențiatoare și agregante, putîndu-se corela colaborativ-concurențial în sisteme, unde au a împlini nevoi organizaţional-funcţionale interne şi cerinţe interacţionale cu mediul. Una dintre necesarele funcții astfel rezultate este cea a autorității. Neapărînd la nivel individual şi singular, nefiind destinată exercitării în sine, această forţă coagulantă tinde să-şi ia drept *locus* elementele ce deţin capacitatea de a organiza şi perfecţiona actele existenţiale şi relaţionale ale sistemului în direcţia cerută de evoluţia lui integrată în mediu, căci ea este reală şi deplină doar dacă răspunde scopurilor către care a orientat-o geneza ei naturală.

> Gena, de pildă, ca orice entitate, există în măsura în care se diferenţiază de semeni și deopotrivă în cea în care participă la întreg. Rostul ce o ţine în existenţă poate fi împlinit doar în relaţia cu semenii din constelaţia prin care există, sensul ei existenţial fiind superior simplei existenţe în sine – fapt valabil și pentru sistem, ca element al altui sistem și al mediului său.
> Pe de altă parte, dotat cu conștiență și cu capacitatea de a sesiza relaţia de cauzalitate – după cum arată David Hume –, omul prezintă tendinţa de a zăbovi fascinat asupra lucrurilor şi proceselor în sine, rezultatul fiind că poate rîvni la lucruri şi la procese în sine, doar pentru posesia şi exerciţiul lor.

BDD-A25358 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:16 UTC)

3. Întrucît sistemul există doar în prezenţa tuturor funcţiunilor care îl fac să fie ceea ce este, dispariţia autorităţii lasă loc pericolului disoluţiei. O specie de astfel de caz apare atunci cînd individul confundă dreptul juridic la opinie cu obligativitatea de a vorbi, cu garantarea greutăţii opiniei sale şi cu neobligativitatea de a lua în seamă opiniile semenilor competenţi în materie.

> Una dintre temele recurente ale conferințelor lui Neil deGrasse Tyson – directorul Planetariului Hayden, din New York, cel care obișnuiește să spună că atributul minunat al științei este că arată cum stau lucrurile de fapt, indiferent dacă ne place sau nu – se referă la opinie. Fizicianul american susține că valoarea opiniei este direct proporțională cu competența celui care o exprimă. Mai tranșant, Richard Dawkins susține că, într-o discuție de căutare a adevărului, opinia personală a cuiva nu are nici o valoare, singurul lucru care contează fiind capacitatea persoanei de a contribui în mod competent la aflarea adevărului științific. Cu secole înainte, Francis Bacon evidențiase distincția dintre un demers care urmărește obținerea adeziunii celorlalți și unul care caută înțelegerea realității cercetate.

Aș crede că, mai mult decît în chestiunile ce privesc direct viaţa indivizilor şi a comunităţilor, în ştiinţă opinia ar trebui să aibă greutate şi urmări proporţional nu cu expresivitatea enunţătorului sau cu speranţele şi proiecţiile mentale ale auditoriului, ci exclusiv cu măsura în care conţinutul ideatic al acelei opinii reflectă adevărata stare sau / și dinamică a realităţii.

4. Așa cum diversificarea evolutiv-adaptativă pe care o numim realitate decurge din principii ce generează legi diferenţiate, concretizînd materia în chipuri structural-funcţionale particulare, tot astfel ştiinţele au a se conforma realităţii și a se orîndui – dimpreună cu metodele și cu instrumentele lor – în funcţie de capacităţile lor de acces la fundamentele şi la evoluţia realităţii.

Faptul că particulele anorganice constituie atomi care pot deveni molecule ce pot deveni celule vii, oglindeşte atît felul în care nivelul fizic devine chimic, iar acesta devine biologic, cît și pe cel în care interacţionează ştiinţele corespunzătoare. Dincolo de cele trei domenii fundamentale ale ştiinţei şi cunoaşterii umane –, care, într-un fel sau altul generează şi dau temei tututor celorlalte tipuri de cunoştinţe şi de cunoaştere – se află științe precum filozofia – modalitate de reflecţie şi de cunoaştere care foloseşte sisteme de principii şi de categorii, tinzînd să ajungă la o concepţie generală despre lume, logica – un complex de metode –, matematica – un instrument –, apoi sociologia, psihologia și umanioarele. Acestea din urmă preiau o parte a materiei şi procedeelor ştiinţelor naturii şi ale gîndirii, la care adaugă observaţii asupra propriilor obiecte, separînd materia de funcţii, iar uneori funcțiile de efecte, ocupîndu-se cu interpretarea.

5. În general, în ştiinţele fundamentale autoritatea este îngrădită şi cenzurată de imperiul empirico-inductiv. Căutîndu-și neîncetat autonomia și rosturi proprii, domeniile interpretării tind să joace jocul gravitaţional mai ales pe cartea autorității, ceea ce generează mize și dogme.

Mizele – primul mare pericol la adresa autorității reale, chiar cînd emană de la autoritate – constituie o umbră pe care v-o propun spre examinare întrucît ar putea servi la a ne învăţa măsura şi echilibrul. Urmînd cuprinderii şi înţelegerii realităţii, mizele pot deveni proiecţii care armonizează dezideratele rezonabile ale fiinţei umane cu dinamica lumii, căci inexistenţa lor nu permite construcţia socială, populaţiile lipsite de mize şi de suflul urmăririi constante şi înţelepte a acestora rămînînd îndărătul celorlalte. Lepădînd starea de instrument şi devenind centrale, mizele se decuplează de realitate, arogîndu-şi capacitatea de a clădi viitorul şi de a schimba realitatea în profunzime. Această eroare de judecată are strania frumuseţe structurală

BDD-A25358 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:16 UTC)

şi ingeniozitate funcţională a unui virus care profită de funcţionarea organismului, pe care astfel îl parazitează şi distruge.

> În biologie, există două teorii fundamentale privind apariţia materiei vii. Abiogeneza socotea că materia organică şi viul apar din materie anorganică şi din neviu, prin generaţie spontanee. Atentă mai mult la consecinţele extrase de aici decît la esenţa concepţiei, gîndirea secolelor XVIII-XIX a considerat că abiogeneza implică existenţa divinităţii, deci şi-a orientat efortul ştiinţific către a demonstra netemeinicia teoriei, spre a elimina divinitatea din lume, în virtutea concepţiei asumate (care, uneori, poate acţiona precum credinţa). Epoca lui Pasteur a căpătat impresia că a desfiinţat teoria generaţiei spontanee. Problema cu dumnezeu, însă, este că poate apărea oricînd, şi de fiecare dată se aşează la începutul lucrurilor. De fapt, biogeneza avea imperioasă nevoie de dumnezeu, abiogeneza putîndu-se lipsi de el – întocmai precum sistemul cosmologic al lui Laplace. Dar acest lucru a fost înțeles de către oamenii de știință abia după eliberarea de obsesia acestei mize. Fără temeri, așadar, mizele își reiau rolul de ţeluri rezonabile ale societății şi ale indivizilor, călăuzite de raţiunea acomodată şi acomodantă la cursul firesc al evoluţiei. În acest caz, ființa umană reflectează nu la cum poate distruge şi reconstrui realitatea după chipul şi ambiţiile ei, ci la cum se poate mai bine adapta devenind contributoare la realitatea al cărei element este, adaptarea nefiind supunere la un tipar, ci interacţiune reciproc modelatoare; este, dacă vreți, cea de-a doua casă a lui Descartes.

6. Torsionînd dramatic procesul căutării adevărului şi rezultatele acestuia, mizele stimulează construirea şi instituirea de dogme. Acestea decurg din lipsa cunoaşterii şi înţelegerii adevărate a realităţii, a caracterului imanent al autorităţii şi a distributivităţii controlului în cadrul sistemelor și închipuie tot ceea ce vrea să vadă cu tot dinadinsul antropocentrica şi hermeneutica ființă umană. Chiar cuprinderea raţională a unei teorii şi acceptarea validităţii ei nu generează fireştile modificări comportamentale, credinţa anterioară sau mizele putînd copleşi, căci dogma oferă aparentul confort al falsei certitudini, în vreme ce ştiinţa ameninţă cu răspunsul incomplet sau lipsă, ori cu teribilul răspuns neconvenabil.

> Există o povestire care spune că Galileo Galilei, în perioada claustrării sale, avea obiceiul de a chema la el acasă cîte un cunoscut, căruia îi arăta cerul prin telescop, prezentîndu-i concepția sa asupra Sistemului Solar. După una dintre aceste mici prelegeri, se pare că invitatul ar fi spus: „Signor Galileo, tot ceea ce îmi spuneți este minunat și convingător, are sens și pot crede așa ceva, dar nu pot adopta această concepție deoarece, astfel, l-aș nesocoti pe Aristotel!”

De vreme ce sînt mai lesne de crezut conjecturile minţii decît reflecţiile raţiunii, este evident că rațiunea nu este un atribut fundamental și inalienabil al ființei umane, ci o achiziție evolutivă recentă și nefixată. De aceea preferă oamenii să creadă, iar nu să cerceteze – sau cercetează pe căile care îi vor duce către răspunsurile de care cred a avea nevoie –, de aceea imaginează Tycho Brahe un sistem planetar de compromis între cel copernican şi cel ptolemeic, cu planete orbitînd Soarele, dar cu Pămîntul în centru, de aceea le ia oamenilor secole să accepte adevărurile raţionale şi dovedite, şi doar cîteva secunde să creadă în născociri susţinute – precum Cidul pe cal în ultima zi a gloriei sale – de formula cuceritoare şi memorabilă, dar adesea defectuos gîndită.

> a) Mulți vorbitori citează formula *excepția confirmă regula*, fără a o înțelege și fără a reflecta la ea, considerînd că ea se referă la faptul că apariția unei excepții, în calea unei reguli, ar întări acea regula. Un astfel de gînd este departe de adevăr deoarece o excepție nu poate întări o regulă, dar precis o poate submina și chiar distruge. Nu este posibil să se admită că regula sau

BDD-A25358 © 2016 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:16 UTC)

legea au nevoie de abateri pentru a se consolida, așa cum nu se poate crede că lipsa unei cărămizi din zid ar putea aduce trăinicie zidului! Ceea ce voiau să spună anticii care au făcut observația și au creat formula, este că prezența unei excepții, a unei abateri – în parcursul unui set coerent de regularități, de concordanțe – este în măsură să ateste acolo existența unei reguli. Excepția evidențiază existența regulii, a faptului că șirul de regularități de la care s-a produs abaterea constituie, într-adevăr, o regulă.

b) O încercare de nuanțare a învățăturii lui A. Philippide – conform căreia o limbă este formată totdeauna și niciodată – într-o formă care ar susține că limba se formează în diacronie și funcționează în sincronie, ar neglija dinamica complexă a proceselelor prin care există și funcționează o limbă. Philippide spune astfel că limba se constituie ca instrument sistemic de comunicare prin chiar procesul de funcționare, limba fiind și deținînd o structură funcțională dinamică și adaptativ-evolutivă. Altfel spus, structura funcțională dintr-un anumit moment are capacitatea de a se acomoda și ajusta structural și funcțional, în sensul cerut de nevoile (expresive, de comunicare, cunoaștere, eventual sistemice) deveninde ale momentului, creînd starea funcțională a momenului următor. Acest lucru este valabil între limitele și în concordanță cu natura și capacitățile structurale și funcționale intrinseci și dobîndite ale limbii, în relație cu felul și intensitatea solicitărilor în acest sens, precum și cu experiența vorbitorilor. Așadar, între anumite limite structurale (mai puțin și foarte greu în plan fonetico-fonologic și morfologic, mai mult și destul de lesne în plan sintactic și lexical-semantic) și funcționale, cu intensități diferite în plan temporal și în relație cu evoluția din plan social, limba se află într-un continuu proces de adaptare la realitate, răspunzînd solicitărilor extralingvistice (dinspre societate, gîndire, istoria comunității) și lingvistice (necesități imperioase de recalibrare a sistemului, puse în act mai cu seamă ca urmare a modificărilor lingvistice generate de acțiunea în limbă a factorilor extralingvistici). Totodată, deși majoritatea tipurilor de comunicare – după cum o impun chiar nevoile care au dus la apariția acesteia și la formarea instrumentului care o produce – se desfăşoară *in praesentia, hic et nunc*, nu se poate ignora faptul că înţelegerea lingvistică dintre generaţii este o realitate nu doar constatabilă, dar care ține de caracterul genetic al limbii, care funcţionează și se transmite ca urmare a interacțiunii mai multor sincronii ale şirului diacronic. În consecință, sistemul se formează cu o viteză (sau lentoare) coordonată cu amploarea şi ritmul activităţii lingvistice și mai ales sociale, în general, funcționarea avînd drept consecință formarea.

Concluzia firească a celor de mai sus este că limba se constituie și funcţionează deopotrivă în sincronie şi în diacronie.

7. Privind la trăsăturile elementelor constitutive ale sistemului şi la structura lui funcţională, înțelegem că existența sa eficientă are ca temei principiile fundamentale care guvernează constituirea, funcţionarea şi interacţiunea, pe baze colaborativ-concurențiale, a oricăror elemente şi sisteme, doar respectul acestor principii permițîndu-i să răspundă solicitărilor interacționale și nevoilor sale interne, căci, în adevăr, un sistem nu poate funcţiona contrazicînd principiile pe a căror bază există.

Cunoaşterea ştiinţifică este un îndelungat şi anevoios proces de aducere a gîndirii la înţelegerea întocmai a realităţii. Ea este contraintuitivă şi inerent negativă, căci adesea arată altceva decît simţurile şi spune cu certitudine ce nu este ceva, prin astfel de dezvăluiri purtînd spiritul uman, cu rigoare şi cumpătare, către ceea ce ar putea fi. Întrucît căile realităţii nu corespund labirintelor create de mintea umană și întrucît mintea umană este supusă confuziilor şi poate născoci mize şi dogme – adică elemente care dau iluzia călăuzelor ce feresc de abateri şi aduc progresul, dar care doar se conservă pe sine, împiedicînd evoluţia adaptativă a organismului –, intuiţia, preconcepţiile, observaţia, experienţa și mizele trebuie supuse neabătut raţionalităţii și responsabilităţii.

*

BDD-A25358 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:16 UTC)

Aș încheia gîndindu-mă că potrivit este ca învăţătura să o procure cei învăţaţi, iar deprinderile comportamentale să le ofere cei care au exersat cu succes morala socială. Mai socot că atributul autorităţii apare în mod natural acolo unde observaţia obiectivă şi reflecţia liberă au dus la înţelegerea fundamentelor şi a procesualităţii, unde ştiinţa şi experienţa s-au consolidat prin discernămînt şi bunăcredinţă. Aceste trăsături – rare la indivizi şi lipsite de succes în grupuri, cum declară Helvetius – generează nu doar înţelegerea lucrurilor şi a proceselor, dar şi asumarea responsabilă a unui rol concordant cu capacităţile părţii de a lucra în bunul interes al întregului, căci treapta, oricît de solidă, rămîne incompletă, perisabilă şi vremelnică, rostul pentru care ajunge în existenţă nefiind înveşnicirea ei, ci acela de a servi edificiului la care contribuie şi care o înglobează, aşa cum copilul dispare în temeiurile adolescentului, iar acesta, împlinit, devine tînărul care va fi mistuit selectiv de către matur, întrucît viaţa părţii este moment al existenţei întregului.

BDD-A25358 © 2016 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:50:16 UTC)